

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Десятки тисяч жертв серед мирного населення, зруйновані міста та села, знищена інфраструктура тощо – таких страшних та величезних наслідків наша країна не зазнавала з часів Другої світової війни. Тільки за підтвердженими даними, станом на 7 вересня жертвами російської агресії стали вже понад 13 тисяч цивільних, серед яких 5 тисяч загинули, понад 8 тисяч дістали поранення. При цьому внаслідок дій РФ постраждали понад 600 дітей [3].

Агресія РФ на території України спричинила низку серйозних проблем в українській освіті. Насамперед, це стосується вимушеного переміщення значної кількості українського населення, в тому числі, викладачів, студентів та власне закладів освіти, а також пошкодження і руйнування навчальних закладів внаслідок бойових дій. На жаль, це найбільша криза переміщення людей у світі на сьогоднішній день. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, кількість біженців з України зареєстрованих для тимчасового захисту вже досягла 3 млн 969,54 тисяч осіб. Окрім того, понад 6 мільйонів українців нині є внутрішньо переміщеними особами, а нижня кількість українських біженців становить більше 7 мільйонів людей [3]. Також на засіданні Постійного комітету Європейського комітету профспілок освіти з питань вищої освіти і науки (28-29 вересня 2022 року, м.Брюссель, Бельгія) були наведені такі дані щодо наслідків бомбардувань та обстрілів із боку російських окупантів: пошкоджено 2532 навчальні заклади, 289 з них – повністю зруйновані. З початку війни зазнали руйнації понад 40 закладів вищої освіти, 30 ЗВО та 44 заклади фахової передвищої освіти були тимчасово переміщені з регіонів, де відбуваються активні бойові дії, та з тимчасово окупованих територій [1]. Матеріальна база цих освітніх закладів сильно пошкоджена або практично знищена. Також виникла проблема з підбором педагогічних кадрів, адже частина викладачів не в змозі виконувати свої професійні обов'язки зі зрозумілих причин (не мають постійного доступу до інтернету для проведення онлайн занять, знаходяться у лавах ЗСУ, отримали травми та знаходяться на лікуванні тощо).

На жаль, війна тільки посилила й розширила виклики, які вже постали перед освітою через епідемію COVID-19, ще більше обмежила доступ до освіти, тому надзвичайна потреба в даний момент полягає в тому, щоб підтримати учнів та

студентів, забезпечити умови для повноцінного їх розвитку та навчання.

Особливо ваговою в цих умовах є допомога, що надається українцям, які були змушені залишити свої будинки, тікаючи від війни, в країнах, які їх прихистили (зокрема, Польщі, країнах Балтії, Грузії та багатьох інших). У розпал криз чи конфліктів підтримка часто зміщується у бік гуманітарної допомоги, яка зрідка зосереджується на освіті. Тому розуміння керівництвом та народом цих країн важливості надання українським дітям та молоді можливості здобувати освіту викликає почуття глибокої вдячності. А саме:

- відкриваються Українські центри для задоволення соціальних, культурних та освітніх потреб біженців;
- відкриваються у державних та муніципальних навчальних закладах україномовні класи;
- в університетах впроваджуються нові освітні програми;
- надається допомога тим студентам, які виїхали закордон, для продовження навчання тощо.

Також дуже важливою та дієвою є можливість оцінювання та визнання кваліфікації викладачів та вчителів, з метою сприяння їх зайнятості у закладах вищої освіти та можливість отримання ними короткострокових грантів для навчання та підвищення кваліфікації.

На національному рівні не можна недооцінювати роль освіти у сприянні соціальній згуртованості, економічному зростанню, технологічному та науковому прогресу. І хоча під час війни, зазвичай, освіта не розглядається як спосіб негайного порятунку життя, проте не слід недооцінювати цінність освіти для тих, хто постраждав від воєнних дій.

І батьки, і самі учні наголошують на її важливості у забезпеченні емоційної стабільності, фізичного захисту та спадкоємності поглядів. Для окремих осіб освіта допомагає розвивати навички, погляди та моделі поведінки, необхідні для здорового, продуктивного та наповненого сенсом життя. У середньостроковій перспективі освіта може допомогти дітям, молоді, внутрішньо переміщеним особам, мігрантам та біженцям, а також усім, хто постраждав від війни, повернутися назад у суспільство. У довгостроковій перспективі освіта може відіграти важливу роль у запобіганні різноманітним надзвичайним ситуаціям [4, 5].

Умови воєнного часу призвели до змін в організації навчально-виховного процесу всередині

країни: змінилися терміни навчання, відбувається трансформація форм і методів навчання на всіх рівнях надання освітніх послуг тощо.

Можна виділити такі негативні наслідки впливу війни на освіту, які можуть бути дуже вагомими [4, 5, 6]:

- тривала перерва у навчанні;
- зниження рівня ефективності та якості освіти;
- неякісний навчальний досвід та результати;
- небажання або відмова учнів повертатися до навчання, зменшення бажання здобувати освіту;
- довгострокові психосоціальні проблеми;
- вимушений відтік високопрофесійних викладачів та вчителів і, як наслідок, труднощі з добором викладачів через вимушену міграцію та незахищеність;
- нерівний доступ до цифрових навчальних порталів тощо.

Право дітей та молоді, які постраждали від війни, на безперервну та якісну освіту має бути гарантовано. Можна запропонувати такі основні заходи, які можуть полегшати організацію процесу навчання в умовах воєнного часу:

Важливо інформувати мешканців територіальної громади (листки, батьківські групи у месенджерах, оголошення у місцях надання гуманітарної допомоги, органах місцевої влади, поліції) про те, що учні, студенти можуть звернутися до навчального закладу для продовження навчання (доступ до інформації дуже важливий для внутрішньо переміщених осіб).

Варто проводити реєстрацію вимушено переміщених учнів і студентів (в тому числі онлайн), які можуть повернутися до навчання в тих громадах, в яких тимчасово перебувають.

Відновлюючи навчання у дистанційному режимі, очільнику навчального закладу варто вивчити спроможність закладу. Важливо підтримати педагогів, вивчити ситуацію в колективі, психологічну готовність педагогів працювати з дітьми. Підтримати педагога у цій ситуації, допомогти впоратися зі стресом – важлива частина роботи керівника навчального закладу.

Педагоги, які вимушено переїхали із зони бойових дій, також можуть долучатися до освітнього процесу у навчальних закладах тих громад, куди вони тимчасово переїхали. Це може бути як робота із дітьми громади, так і надання цим педагогам можливості скористатися приміщенням навчального закладу для роботи онлайн зі своїми учнями.

Поширення інформації про різноманітні онлайн-навчальні ініціативи для збереження доступу до освіти під час війни як для студентів в Україні, так і для студентів-біженців за межами України.

Можливість внутрішньо переміщеним особам скористатися приміщенням навчального закладу для роботи онлайн. Відсутність доступу до технологій або хорошого інтернет-зв'язку перешкоджає продовженню навчання, особливо для учнів із неблагополучних сімей.

В умовах війни освітній процес важливо адаптувати так, щоб навчання не переважувало дітей та педагогів. Домашні завдання в умовах війни будуть недоречними.

У першу чергу варто віддавати перевагу навчальним предметам, інтегрованим курсам, що мають релевантний в умовах війни контент, а також адаптувати програму з навчальних предметів, добираючи теми, цікаві та корисні учням і студентам сьогодні.

Важливо залучати до освітнього процесу психолога, а якщо такого немає, керівнику навчального закладу варто залучити психологів із громади (центрів професійного розвитку педагогічних працівників), які готові на волонтерських засадах допомагати. Спілкування з психологом індивідуально або ж групові заняття допоможуть педагогам подолати стрес, а вимушено переселеним – також адаптуватися до нового середовища та почуватися в ньому комфортніше.

Навчальний заклад як осередок, що сьогодні об'єднує дітей та педагогів з різноманітних регіонів, має створювати можливості для спілкування, зокрема організовуючи гурткову роботу, волонтерські проекти тощо.

Список літератури

1. Вища освіта в Україні – у фокусі обговорення європейських профспілок. URL: <https://pon.org.ua/novyny/9799-vyshcha-osvita-v-ukraini-u-fokusi-obgovorennia-ievropeiskikh-profspilok.html>

2. Невмержицька С.М. Переваги та проблеми дистанційної форми зайнятості персоналу. *Актуальні проблеми економіки, обліку, фінансів і права: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції*, м. Полтава, 7 травня 2020. Полтава : ЦФЕНД, 2020. Ч. 10. С. 32-35.

3. ООН: Число біженців з України зі статусом тимчасового захисту в Європі досягло майже 4 млн осіб. URL: <https://novosti.dn.ua/news/330820-oon-chyso-bizhentsiv-z-ukrayiny-zi-statusom-tymchasovogo-zahystu-v-yevropi-dosyaglo-majzhe-4-mln#>

4. Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 3 травня – 13 червня 2022 року. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. – 504 с.

5. Цалко Т.Р., Невмержицька С.М. Дослідження проблем і розробка рекомендацій щодо вдосконалення освітнього процесу в умовах пандемії. *Проблеми інтеграції освіти, науки та бізнесу в умовах глобалізації: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції*, м. Київ, 8 жовтня 2021. Київ : КНУТД. 2021. С. 67-68.

6. Grønhaug Kristine. Education during wartime. URL: <https://www.nrc.no/perspectives/2018/education-during-wartimenew-page/>